

Nr 429.

Av herr **Bärg** i Katrineholm m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 222, med förslag till bestämmelser angående rätt till pension för vissa å extra stat upptagna befattningshavare vid statens järnvägar, telegrafverket och statens vattenfallsverk.

I Kungl. Maj:ts proposition, nr 222, förelägges riksdagen förslag till bestämmelser angående rätt till pension för vissa å extra stat upptagna befattningshavare vid statens järnvägar, telegrafverket och statens vattenfallsverk. Propositionen åtföljdes jämväl av ett betänkande, avgivet av de av statsrådet och chefen för kungl. civildepartementet den 12 september 1913 tillkallade sakkunniga för verkställande av utredning angående pensionering av statens järnvägars och telegrafverkets extra personal.

I enlighet med den särskilda mening, som jag jämte en annan av de tillkallade sakkunniga i detta betänkande låtit anteckna (bet. sid. 90—94), och som av departementschefen å sid. 54 och 55 i propositionen vidrörts, anser jag fortfarande de skäl giltiga, som i nämnda reservation närmare utvecklats, i fråga om personalens vid statens järnvägar tjänsteår. Då jag nu emellertid avstår från ett yrkande i denna sak, beror det därpå, att det för närvarande säkert finnes föga utsikt till gehör för ett sådant yrkande.

Däremot har jag icke ansett mig böra frånträda ett i samma reservation framställt annat yrkande, nämligen det om ändring av § 16 i de vid betänkandet fogade båda förslagen till pensionsbestämmelser, motsvarande § 22 i nu föreliggande samtliga förslag.

Som motivering härför tillåter jag mig upprepa vad som i reservationen anförts:

»Endast det, att liknande stadganden förekomma i bestämmelserna om rätt till pension för ordinarie tjänstemän vid statens järnvägar och

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 4 saml. 193 häft. (Nr 429.)

vid telegrafverket samt i lagen om rätt till pension för civila tjänstehavare, har icke syntts mig nog att vid en ny lags antagande införa samma stipulationer, då de enligt mitt förmenande hava både rättsliga och humanitära skäl emot sig. Man må här lägga märke till, att bestämmelsen ifråga avser ett förhållande, som träffar *pensionstagare*, d. v. s. en person, vilken redan lämnat tjänsten och därvid en gång tillerkänts sin pensionsrätt såsom lagligen förvärvad och som kanske även en längre tid uppburit pensionen. Förhållandet kan således förut sättas icke ha något som helst sammanhang med den tjänst eller det arbetsmåtts fyllande, på vilken pensionsrätten verkligen grundats.

Motionsledes framfördes också i riksdagens andra kammare år 1913 hemställan om motsvarande paragrafs uteslutande ur Kungl. Maj:ts då föreliggande förslag till lag om pension för här omhandlad personal.

Mycket starka humanitära skäl tala enligt mitt förmenande mot införande av en dylik bestämmelse. Det är ju nämligen icke enbart pensionären själv detta extra straff tillägg för ett begånget brott skulle drabba utan kanske ock. i ännu högre grad eventuellt befintliga anhöriga, vilka i sak vore alldeles skuldlösa.

Dessa synpunkter torde också huvudsakligen varit avgörande för statsmakterna vid antagande av den senare beslutade lagen om allmän pensionsförsäkring — samma lag, med vilken här föreliggande lagförslag avser att sammankopplas — i vars § 9 angående pensionstillägg stadgas följande: Pensionstillägg utgår ej för tid, under vilken pensionsberättigad undergår frihetsstraff, som ej understiger en månad, eller är intagen å tvångsarbetsanstalt. Har den pensionsberättigade anhöriga, vilka för sitt uppehälle äro beroende av honom, må dem medgivas rätt under tiden uppbära pensionstillägget.

Detta pensionstillägg bör ju närmast kunna jämföras med den del av pensionen, som i föreliggande förslag beräknats utgå av statsmedel, varför samma bestämmelser, som finnas i pensionsförsäkringslagen angående pensionstillägget, i omhandlade fall med goda skäl kunna tillämpas på statspensionen. Ingen torde väl heller vilja bestrida, att icke denna statspension rent rättsligt sett är minst lika rättmätigt förvärvad som det i pensionsförsäkringslagen stipulerade pensionstillägget.

Den del av pensionen, som beräknats svara mot av pensionstagaren erlagda avgifter, skall enligt sakkunnigas förslag i varje fall utgå.

På grund av det här anförda har jag därför yrkat, att § 16 i förslaget måtte erhålla följande lydelse:

»Statspension utgår ej för tid, under vilken pensionsberättigad undergår frihetsstraff, som ej understiger en månad, eller är intagen å tvångs-

arbetsanstalt. Har den pensionsberättigade anhöriga, vilka för sitt uppehälle äro beroende av honom, må dem medgivas rätt att under tiden uppbära pensionen.»

I specialmotiveringen till nämnda paragraf ger också sakkunniges majoritet erkännande åt det berättigade i ändringsyrkandet, ehuru formella skäl likväl ansetts avgörande för paragrafens bibehållande i oförändrat skick (sid. 86 i betänkandet). I specialmotiveringen i propositionen (sid. 84 § 22) refererar departementschefen detta sakkunniges uttalande jämte ett yttrande av järnvägsstyrelsen, vilket likaledes i sak erkänner det berättigade i en förändring av denna bestämmelse i av mig antydd riktning. Departementschefens specialmotivering lyder: »Detta stadgande överensstämmer till sin innebörd med föreskriften i § 16 av lagen angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar. Liknande stadganden förekomma jämväl i lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension samt i pensionsbestämmelserna för telegrafverkets ordinarie personal.

De sakkunniga anföra rörande detta stadgande, att bland dem röster höjts för en ändring av stadgandet i enlighet med den princip, som jämlikt 9 § i pensionsförsäkringslagen gjort sig gällande beträffande det från staten utgående pensionstillägget. Enligt denna åsikt skulle en pensionstagare, oavsett ådömda straff, gå förlustig den honom tillerkända statspensionen endast för den tid, under vilken han undergår frihetsstraff, som ej understiger en månad, eller är intagen å tvångsarbetsanstalt. Därjämte skulle, för det fall att den pensionsberättigade har anhöriga, vilka för sitt uppehälle äro beroende av honom, kunna medgivas rätt för dem att under nämnda tid uppbära pensionen. Med erkännande av att skäl kunna tala för en dylik mera human behandling av en pensionstagare beträffande den av honom en gång förvärvade pensionsrätten har emellertid majoriteten bland de sakkunniga icke ansett sig kunna förorda en gynnsammare ställning i förevarande avseende för nu ifrågavarande personal än den, som intages av de ordinarie befattningshavarna eller civila tjänstinnehavare i allmänhet.

Två av de sakkunniga hava på anförda skäl i avgiven reservation yrkat, att ifrågavarande stadgande måtte erhålla följande lydelse:

»Statspension utgår ej för tid, under vilken pensionsberättigad undergår frihetsstraff, som ej understiger en månad, eller är intagen å tvångsarbetsanstalt. Har den pensionsberättigade anhöriga, vilka för sitt uppehälle äro beroende av honom, må dem medgivas rätt att under tiden uppbära pensionen.»

Järnvägsstyrelsen har beträffande detta stadgande anfört, att ehuru styrelsen under nuvarande, av sakkunniga anmärkta förhållanden, anser sig böra biträda sakkunnigas förslag, styrelsen dock håller före, att en förändring av nuvarande lagbestämmelser i berörda avseende i den riktning reservanterna angivet vore önskvärd, med hänsyn särskilt därtill att, om den dömde har familj, dennes medlemmar oförskylt bliva lidande genom den dömdes förlust av pension.»

Departementschefen slutar emellertid med att tillstyrka paragrafens bibehållande i sak oförändrad.

Av det anförda bör således framgå, att några egentliga realskäl mot en förändring av § 22 enligt yrkandet i reservationen icke förbragts utan tvärtom. Detta ger ytterligare stöd för att fasthålla vid samma yrkande. Och detta så mycket mera som en del av paragrafen lär bli meningslös i och med vanfrejdsstraffets borttagande.

Även i en annan sak synes mig förslaget påkalla en förändring. Som utgångspunkt för pensionsbeloppens tillmätande har tagits de ordinarie tjänstehavarnes vid statens järnvägar pensioner. Dessa utgå med 70 % å det med 20 % förhöjda arvodet. Av denna pension beräknas tjänstehavaren genom avgifter bekosta 33 % och statsverket 67 %, vilket motsvarar 23 % resp. 47 % av lönen. Till grund vid beräkandet av statspensionens belopp för verkstads- och förrådsarbetare vid statens järnvägar samt för telegrafverkets verkstads-, förråds- och linjearbetare lade sakkunnige tim- och daglönernas storlek. Materialet härför förskrev sig från år 1912. Härvid togs dock hänsyn till att förekommande ackordsarbeten i realiteten höjde timlönen, varför statspensionens belopp ansågs böra ligga på en linje emellan 47 % av timlönen och 47 % av timlönen höjd med 20 %, vilken förhöjning ansågs motiverad av ackordsarbete. Detta vad beträffar timlöner i vars läge något avsevärt antal personal befinna sig (se tabellen å sid. 43 i propositionen). Vid 55 öres timlön har till följd av skalans uppläggning emellertid statspensionen sjunkit ned till ett belopp som motsvarar 47 % av pensionen, om denna beräknas efter timlönen utan förhöjning. Redan där är således statspensionen *under* den mellanlinje man sökt draga mellan den rena timlönen och timlönen förhöjd med ackordsprocenten. Vid detta belopp, 750 kronor, har även maximum satts, så att ingen oavsett timlönens storlek skall kunna erhålla större tillskott av statsmedel än nämnda summa.

Den princip, som följts vid statspensionens beräkning genom att medels ett grundbelopp (200 kronor) höja pensionen i de lägsta timlönerna och sedan genom beräkningsgrunderna låta den något minska

uppåt, synes i allo välbetänkt. Fara föreligger endast, att minskningen inträffar så tidigt på timlöneskalan, att ett avsevärt antal arbetare drabbas alltför hårt därav. Var denna olägenhet märkbar redan vid förslaget uppgörande med timlönsbeloppen av 1912 som grund, vilket ju framgår av tabellen — när ju redan då en reducerad timlön av 55 öre icke kunde sägas vara onormalt hög — blir saken för mig allt mera betänkelig med de timlönsförhöjningar, som sedan dess ägt rum och som otvivelaktigt ytterligare måste ske till följd av bestående pristegringar på levnadsomkostnader m. m. Då nu emellertid ändring av dessa beräkningsgrunder skulle så väsentligt rubba förslaget i fråga, vågar jag icke framställa ett ändringsyrkande därom utan har endast velat anföra dessa synpunkter och uttala, att tidsförhållandena säkert snarligen torde påkalla en ändring häri. Vad som däremot omedelbart och utan att rubba något väsentligt i förslaget kan ske, är att höja begränsningsstrecket upptill. Maximum är nu föreslaget till 750 kronor, vilket, som ovan påvisats, motsvarar ett pensionsbelopp av statsmedel av 67 % av pensionen, om densamma beräknas å timlönen utan förhöjning och i övrigt utginge enligt den ordinarie personalens pensionsbestämmelser, d. v. s. med 70 % å beräknad årslön. Alltefter som en arbetares timlön stiger över 55 öre, minskas kraftigt den som normalt ansedda proportionen av statens kostnad i pensionen, även om man utgår från rena timlönen som grund, vilken grund ju dessutom ansetts för låg. Denna kraftiga minskning beror dels därpå, att skalan är lagd så, att den vid 55 öres timlön ger precis det som normalt ansedda beloppet av statspensionen, (*under* 55 öres timlön ger den något *mera*, och *över* nämnda timlön något *mindre*) och dels därpå, att man satt den summa som motsvarar 55 öres timlön — 750 kronor — som maximum. Oavsett löneläge över 55 öre bidrager staten således icke i något fall med mer än 750 kronor. Detta gör ju, att varefter timlönsförhöjning tvingar sig fram, minskas den normala proportionen av statens bidrag. Begränsningen är avsedd som en garanti inför statsmakterna, därför att här ifrågavarande personals löner bestämmas av andra myndigheter. Funnes nu ingen annan begränsning av statspensionen upptill än den att pensionen står i ett visst förhållande till lönen — en regel som gäller för den ordinarie personalen och även är föreslagen för den extra ordinarie vid statsbanorna och telegrafverket — skulle likväl en tillstrypning av statspensionen ske vid över 55 öres timlön. Som förslaget nu är, kommer den ju att alldeles stanna där.

Med de timlönsförhöjningar, som skett sedan sakkunniges förslag uppgjordes och som icke äro att betrakta som tillfälliga, lyftes per-

sonalens löneläge dit hän, att begränsningen icke endast utgör den åsyftade garantin utan dessutom otillbörligt ingriper reducerande på även den normala statspensionen.

Utan alltför stor risk torde detta maximibelopp kunna helt slopas, en fråga som ju även diskuterades inom sakkunnige. Men anser man nu ett maximibelopp berättigat, bör det ju sättas så högt, att det icke verkar otillbörligt beskärande på det rimliga statstillskottet till pensionen. Ett allmänt bedömande av den reducerade timlön (55 öre), som sammanfaller med statspensionens maximum, ger ju vid handen, att en sådan beskärning i stor utsträckning kommer att ske. Det vill då synas som mindre välbetänkt att antaga en lag, som redan vid dess första tillämpning måste te sig såsom uppenbart otillfredsställande. Sedan år 1912 torde t. ex., vad statens järnvägars verkstadsarbetare beträffar, en timlönsförhöjning utan hänsyn till kristiden ha skett med c:a 15 %. Även om man vid förslaget uppgörande ansåg 750 kronor tilltaget så, att det utan ett otillbörligt beskärande av statspensionen medgav någon timlönsförhöjning, synes det påtagligt, att, med samma syn på saken nu snart tre år därefter, man måste taga hänsyn till sedan dess inträffade förhållanden. För att bringa saken i sitt ursprungliga läge borde därför maximisumman höjas i motsvarande proportion som timlönerna höjts.

Vid bedömande av hithörande saker må man erinra sig, att det icke ger ett fullt riktigt utslag att räkna med utgående genomsnittslöner utan med slutlöner, när ju pensionens viktigaste uppgift är ålderdomspensionering, då ju det högsta löneläget bör ha uppnåtts. Med hänsyn härtill och i betraktande av skedda löneförhöjningar torde därför en uppflyttning av maximibeloppet från 750 kronor till 900 kronor böra ske. Även förtjänar det uppmärksammas, att sedan sakkunnige av år 1913 utarbetade här föreliggande grundbestämmelser, ha statsmakterna beslutat en ny lag om försäkring för olycksfall i arbetet, varvid ersättningsbelopp stipulerats ända upp till $\frac{2}{3}$ av den verkliga årsinkomsten, denna dock begränsad till högst 1,800 kronor. Härigenom är ju t. o. m. väsentligt större fördelar beredda genom denna lag än i här föreliggande lagförslag, evad det rör olycksfall.

Med hänvisning till ovan anförda hemställes därför,

att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 222 måtte besluta,

1:o) att i förslagen till reglementen för pensionering av vissa på extra stat upptagna befattnings-

havare vid statens järnvägar, telegrafverket och statens vattenfallsverk de föreslagna beloppen, vilka statspensionen för dag- eller timavlönad personal icke får överstiga, höjas från 750 kronor till 900 kronor; samt

2:o) att § 22 i samma reglementen må givas följande ändrade lydelse:

Statspension utgår ej för tid, under vilken pensionsberättigad undergår frihetsstraff, som ej understiger en månad, eller är intagen å tvångsarbetsanstalt. Har den pensionsberättigade anhöriga, vilka för sitt uppehälle äro beroende av honom, må dem medgivas rätt att under tiden uppbära pensionen.

Stockholm den 28 april 1917.

A. J. Bärq.

I motionen instämma:

C. W. O. Höglund,
Strömstad.

Olof Nilsson,
Örebro.

Carl Lovén.

A. J. Andersson.

Axel Gylfe.

Ernst Hage.

C. Winberg.

Thure Widlund.
